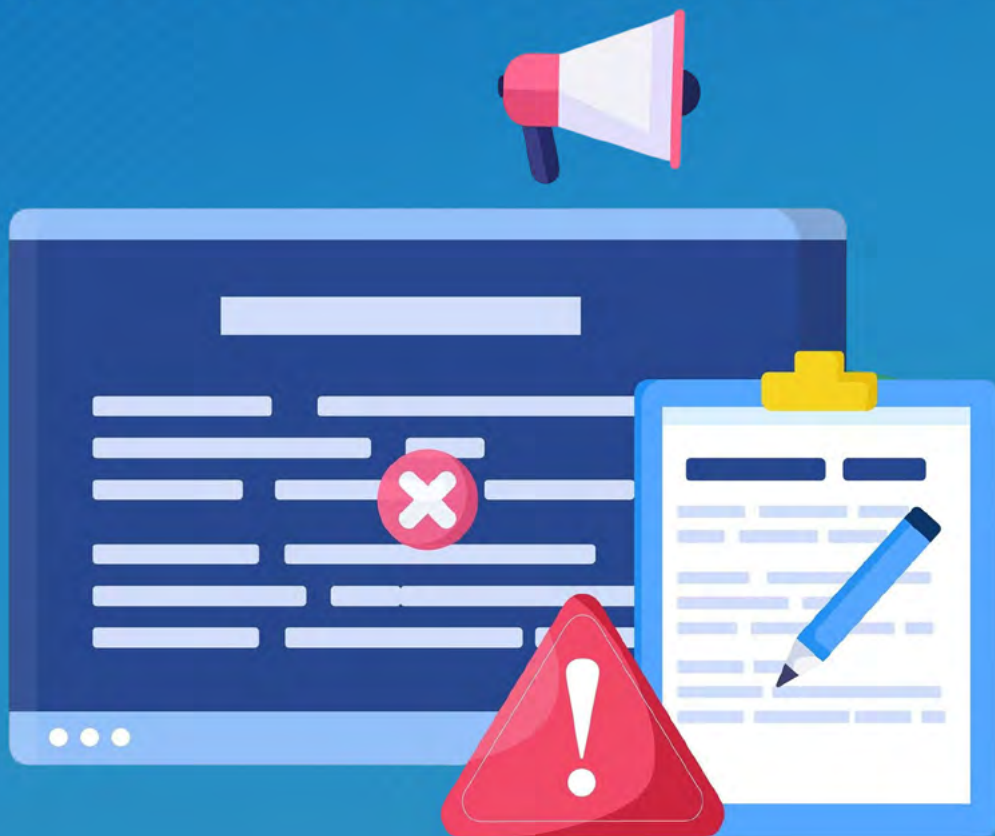

PETICIJA „ZA FERIZAJ BEZ UROŠEVCA“

**PRAVNE I POLITIČKE IMPLIKACIJE
PO SLUŽBENU UPOTREBU JEZIKA
I ZAŠTITU PRAVA ZAJEDNICA
NA KOSOVU**

Za izdavača: NVO AKTIV
Adresa: Kralja Petra 183a,
Severna Mitrovica
Imejl: info@ngoaktiv.org
Veb-sajt: www.ngoaktiv.org
Mitrovica, 2026

Izradu i objavljivanje ovog dokumenta podržala je Kosovska fondacija za civilno društvo (KCSF) programom „Eja Kosovo“, koji sufinansiraju Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) i Švedska. Sadržaj ovog dokumenta odgovornost je NVO Aktiv i ne predstavlja stavove KCSF-a, SDC-a ili Švedske.

Uvod

Pokretanje građanske inicijative „**Za Ferizaj bez Uroševca**“¹, kojom se od Skupštine Kosova zahteva ukidanje zvanično upotrebe srpskog naziva „Uroševac“ i korišćenje isključivo naziva „Ferizaj“ u službenoj komunikaciji institucija, predstavlja pitanje koje prevazilazi okvire lokalne politike i administrativnog uređivanja naziva jednog grada. Podrška koju je inicijativa dobila od gradonačelnika Agima Aljijua (Agim Aliu)², kao i predstavnika više političkih subjekata u opštini, dodatno ukazuje na to da se ne radi o izolovanom građanskom zahtevu, već o inicijativi koja može imati šire institucionalne posledice.

Iako organizatori navode da cilj peticije nije usmeren protiv bilo koje zajednice³, već da predstavlja „ispravljanje istorijske nepravde“, njen predmet direktno se odnosi na jedan od osnovnih elemenata ustavnog poretka Kosova – ravnopravnu službenu upotrebu albanskog i srpskog jezika. Samim tim, pitanje prevazilazi lokalni politički kontekst i postaje pitanje poštovanja ustavnih garancija, međunarodnih obaveza i zaštite prava nevećinskih zajednica.

¹ https://www.dropbox.com/scl/fi/a7chf4ke33l13opnsm7gb/Pet-icioniPernjeFerizajPaUroševac.pdf?rlkey=8iytr7m8j27rgxw29n9j870u2&st=s-0j7cbph&fbclid=IwY2xjawTK8HpleHRuA2FI-bQ1xMABicmIkETfMmRUdIb2ZZQTQzN0tv-cE9Sc3J0YwZhcHBfaWQQMjlyMDM5MT-c4ODlwMDg5MgABHsYeKZ5pmQINtsFa-VzTq3sj1fGptUfsUQblU_ehpgcBWWCBqY-77p1LilvCDs_aem_4uMSufEYT_yEgo5Ti-wsq5Q&e=1&dl=0

² <https://www.facebook.com/share/p/1bWi-JNur1K/>

³ <https://www.koha.net/arberi/ferizaj-kerkon-heqjen-e-emrit-uroševac-nga-perdorimi-zyrtar-nisin-nenshkrimet>

Pravni okvir

Kosovo raspolaže jednim od najsveobuhvatnijih normativnih okvira za zaštitu prava nevećinskih zajednica u regionu. Većina tih garancija proizlazi iz Ahtisarijevog plana⁴, koji je utkan u Ustav Kosova⁵ i predstavlja osnovu sadašnjeg institucionalnog sistema. Član 5 Ustava propisuje da su albanski i srpski službeni jezici, te samim tim imaju jednak status pred svim organima. To znači da se oba jezika moraju koristiti u zakonima, podzakonskim aktima, službenim dokumentima, registrima, javnim natpisima, komunikaciji institucija i drugim oblicima službene upotrebe.

Pored opšte ravnopravnosti jezika, Ustav pruža dodatnu zaštitu nevećinskim zajednicama.

Član 57 garantuje zaštitu, odnosno razvijanje identiteta svih zajednica koje žive na Kosovu. Član 58 obavezuje Kosovo da obezbedi uslove zajednicama kako bi "čuvale, štatile i razvijale" svoj identitet, kao i da "unapređuje duh tolerancije, dijaloga i pruža podršku pomirenju između zajednica".

Za predmetnu inicijativu posebno je značajan član 59, kojim se zajednicama garantuju posebna prava, uključujući pravo na očuvanje nacionalnog, kulturnog i jezičkog identiteta, pravo na slobodnu upotrebu svog jezika i pisma, pravo na korišćenje lokalnih naziva, naziva ulica koje odražavaju višejezični karakter Kosova. Iz svega ovoga proizlazi da službeni naziv jednog grada nije isključivo administrativna kategorija, već deo ustavom garantovanog sistema zaštite jezičkih prava.

Pravni okvir kojim je uređena službena upotreba jezika na Kosovu uspostavljen je na ustavnom nivou i predviđa posebne mehanizme zaštite koji onemogućavaju njegove izmene putem redovnih političkih ili administrativnih odluka. Izmene ustavnih odredbi koje uređuju prava zajednica i upotrebu službenih jezika zahtevaju dvotrećinsku većinu svih poslanika Skupštine Kosova, kao i dvotrećinsku većinu poslanika koji predstavljaju nevećinske zajednice⁶.

Ove ustavne odredbe dalje razrađuje Zakon o upotrebi jezika⁷, koji propisuje da su sve institucije – kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou – dužne da obezbede ravnopravnu upotrebu oba službena jezika. To podrazumeva da svi službeni dokumenti moraju biti dostupni na oba jezika, javni registri moraju koristiti oba jezika; nazivi institucija, ulica, naselja i opština predstavljaju deo službene upotrebe jezika.

Zakon o lokalnoj samoupravi⁸ daje opštinama širok stepen autonomije u vršenju lokalnih poslova, ali istovremeno jasno propisuje da su dužne da postupaju u skladu sa Ustavom i zakonima Kosova. To znači da opštinska vlast ne može da donosi odluke kojima bi se menjale ustavne garancije ili ograničavala prava koja proizlaze iz službenog statusa srpskog jezika.

Ako bi se jednom od službenih naziva mogao ukinuti status političkom inicijativom, postavilo bi se pitanje da li isti princip

⁴ <https://digitallibrary.un.org/record/595359>

⁵ <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/07/Ustav-Republike-Kosova.pdf>

⁶ Constitution of the Republic of Kosovo, Article 144 (Amendment), <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/07/Ustav-Republike-Kosova.pdf>

⁷ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx>

⁸ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2530&langid=2&utm>

može biti primenjen i na druge opštine i naselja koja imaju zvanične nazive na srpskom jeziku. Time bi se otvorio prostor za postepeno dovođenje u pitanje jednog od ključnih elemenata sistema zaštite zajednica koji je uspostavljen nakon 2008. godine.

Potencijalno prihvatanje ovakvog pristupa moglo bi imati i šire institucionalne posledice. Ukoliko bi se osporavanje službenih naziva zasnovanih na ravnopravnoj upotrebi jezika prihvatilo kao legitimna politička praksa, slični zahtevi mogli bi se odnositi i na druge elemente službene upotrebe srpskog jezika, uključujući nazive javnih institucija, službene registre, javnu signalizaciju, katastarske evidencije, lična dokumenta i druge akte u kojima se danas primenjuje ustavna obaveza dvojezičnosti. Time bi se otvorio prostor za postepeno osporavanje pojedinačnih aspekata sistema zaštite jezičkih prava, umesto njihove dosledne primene.

U tom smislu, inicijativa za uklanjanje zvanične upotrebe naziva „Uroševac“ ne predstavlja samo lokalnu raspravu o toponimu, već otvara pitanje dosledne primene principa na kojima je zasnovan celokupan ustavni sistem zaštite zajednica na Kosovu.

Sistematski izazovi u ostvarivanju jezičkih prava

Pitanje pokrenuto inicijativom za ukidanje službene upotrebe naziva „Uroševac“ ne može se posmatrati izolovano. Ono se nadovezuje na dugogodišnje izazove u ostvarivanju jezičkih prava na Kosovu.

Izveštaji Misije OEBS⁹, Saveta Evrope, EU, medija i civilnog društva, uključujući i NVO Aktiv¹⁰ godinama ukazuju na nedoslednu primenu zakonskih obaveza, uključujući probleme u kvalitetu i pravovremenosti prevoda službenih dokumenata, neujednačenu primenu dvojezičnosti i druge izazove u ostvarivanju jezičkih prava.

U tom kontekstu, inicijativa za uklanjanje zvaničnog srpskog naziva jednog grada može se posmatrati kao deo šireg obrasca u kojem se dostignuti nivo zaštite jezičkih prava ne unapređuje, već dovodi u pitanje.

⁹ <https://omik.osce.org/mission-in-kosovo/396836>

¹⁰ <https://ngoaktiv.org/wp-content/uploads/2025/12/MONITORING-SPRO-VODENJA-ZAKONA-U-INSTITUCIJAMA-2025-111-1.pdf>

Institucionalna odgovornost i izostanak reakcije

Kancelarija poverenika za jezike¹¹ nadležna je da prati primenu Zakona o upotrebi jezika, razmatra pritužbe fizičkih i pravnih lica, sprovodi istrage po pritužbama i po sopstvenoj inicijativi (ex officio), daje preporuke nadležnim institucijama i preduzima mere u cilju obezbeđivanja ravnopravne upotrebe službenih jezika.

U tom smislu, njena uloga predstavlja jedan od ključnih institucionalnih mehanizama za očuvanje ustavnog i zakonskog sistema zaštite jezičkih prava na Kosovu. Međutim, institucija već duže vreme funkcioniše bez imenovanog poverenika za jezike, što je Institucija ombudsmana u svom Godišnjem izveštaju¹² za 2025. godinu ocenila kao okolnost koja ozbiljno ugrožava institucionalni nadzor nad primenom zakonodavstva u oblasti jezičkih prava.

Istovremeno, Ministarstvo administracije lokalne samouprave nadležno je za nadzor zakonitosti rada opština, uključujući i pitanja koja se odnose na primenu zakona i zaštitu prava zajednica.

Izostanak reakcije nadležnih institucija, pre svega Vlade Kosova i resornog ministarstva, ali i drugih institucionalnih i političkih aktera, uključujući predstavnike Srpske liste, kao i ograničeno ili potpuno odsustvo reakcije međunarodnih organizacija koje prate primenu standarda u oblasti vladavine prava i zaštite prava zajednica, ostavlja otvorena pitanja u pogledu delotvornosti postojećih mehanizama zaštite. U okolnostima u kojima je poverenje značajnog dela građana u institucije već ozbiljno narušeno, ovakav pristup dodatno otežava njegovu obnovu i šalje poruku da dosledna primena ustavnih i zakonskih garancija može zavisiti od političkog konteksta, a ne od načela vladavine prava.

¹¹ <https://kryeministri.rks-gov.net/en/office-of-the-language-commissioner/>

¹² https://oik-rks.org/wp-content/uploads/2026/03/Annual-Report-2025_compressed.pdf

Posledice po međunacionalne odnose i proces normalizacije

Pored pravnog aspekta, inicijativa nosi i značajne političke posledice.

Od početka dijaloga Beograda i Prištine pod okriljem Evropske unije, jedan od osnovnih ciljeva procesa normalizacije jeste izgradnja poverenja između zajednica i stvaranje institucionalnog okruženja u kojem će prava svih građana biti jednako zaštićena. Upravo zbog toga svaka inicijativa koja može biti shvaćena kao smanjenje dostignutog nivoa zaštite prava zajednica ima potencijal da negativno utiče na međusobno poverenje i dodatno oteža politički dijalog i selektivnu primenu vladavine prava.

Popis stanovništva i zaštita kolektivnih prava

Nakon popisa iz 2011. godine, koji nije obuhvatio četiri opštine na severu Kosova zbog bojkota većinskog srpskog stanovništva, međunarodne organizacije, uključujući OEBS, u svojim analizama koristile su procene prema kojima je na Kosovu živelo približno 146.000 Srba (oko 7,8% stanovništva).¹³

Slično pitanje otvorilo se i nakon popisa iz 2024. godine, iako su okolnosti bile drugačije. Za razliku od 2011. godine, popis je formalno sproveden i na severu Kosova, ali je njegov obuhvat bio ograničen usled kombinacije više faktora. S jedne strane, Srpska lista je javno pozvala građane na delimičan bojkot popisa u četiri severne opštine, što je uticalo na odziv dela stanovništva.¹⁴

S druge strane, brojni građani i predstavnici lokalne zajednice ukazivali su na nedovoljan broj angažovanih popisivača i ograničenu dostupnost popisnih timova, tvrdeći da pojedini zainteresovani građani nisu imali mogućnost da budu popisani tokom predviđenog perioda.

Tokom redovnog popisnog procesa registrovano je 36.652 pripadnika srpske zajednice (oko 2,3% ukupnog stanovništva).¹⁵ Međutim, imajući u vidu da je u četiri severne opštine neposredno popisano svega 3.080 osoba koje su se izjasnile kao Srbi, Agencija za statistiku Kosova je u konačne rezultate uključila procenu prema kojoj na severu Kosova živi 19.449 pripadnika srpske zajednice.¹⁵

Istovremeno, metodologija na osnovu koje je izvršena ova procena nije u dovoljnoj meri javno obrazložena. Nije jasno koji su izvori podataka, statistički modeli i kriterijumi korišćeni za procenu broja stanovnika u četiri severne opštine, niti u kojoj meri su u obzir uzeti administrativni registri, prethodne procene ili drugi raspoloživi izvori. Takva metodološka nejasnoća otežava nezavisnu proveru pouzdanosti procene i ostavlja prostor za različita tumačenja konačnih rezultata popisa.

I pored ove korekcije, podaci o brojnosti srpske zajednice ostaju nepotpuni. Podaci ne obuhvataju veliki broj interno raseljenih lica, od kojih većina živi u centralnoj Srbiji. Prema procenama međunarodnih organizacija i institucija Republike Srbije, više od 200.000 raseljenih sa Kosova i dalje boravi u Srbiji. Zbog toga dostupni podaci ne mogu predstavljati konačan pokazatelj ukupne brojnosti srpske zajednice povezane sa Kosovom, već rezultat popisa i naknadnih statističkih procena sprovedenih u specifičnim okolnostima.

Čak i kada bi demografski podaci bili potpuni i nesporni, obim ustavnih i zakonskih prava zajednica ne zavisi od njihove brojnosti. Ta prava predstavljaju ustavne garancije koje se ostvaruju nezavisno od procentualnog učešća pojedine zajednice u ukupnom stanovništvu.

¹³ <https://minorityrights.org/communities/serbs-3/>

¹⁴ <https://kossev.info/srpska-lista-sr-bi-ucesce-popis-kosovo/>

¹⁵ https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sr/ASK-data/ASKdata__Census%20population__1_

Od toponima do identiteta zajednice

U društvima koja karakteriše etnička i jezička raznolikost, službeni geografski nazivi imaju veliki značaj. Oni predstavljaju deo javne vidljivosti zajednica, potvrđuju njihovo istorijsko prisustvo i odražavaju ustavni princip ravnopravnosti jezika. U međunarodnoj praksi zaštite manjinskih prava, pravo na upotrebu tradicionalnih naziva mesta smatra se sastavnim delom zaštite kulturnog i jezičkog identiteta.

U ovom slučaju princip ima dodatnu težinu, budući da je ravnopravna upotreba albanskog i srpskog jezika jedan od temelja ustavnog poretka uspostavljenog nakon proglašenja nezavisnosti.

Dvojezičnost nije uvedena kao politički kompromis ograničenog trajanja, već kao trajna ustavna obaveza koja treba da doprinese izgradnji poverenja među zajednicama i njihovoj ravnopravnoj zastupljenosti u javnom životu.

